

Received/ Makale Geliş 04.07.2023
Published / Yayınlanma 31.08.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (33)
ss / pp 919-925

10.5281/zenodo.8308428
Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
editor@pejoss.com

Öğr. Gör. Gülşah ERGÜN

<https://orcid.org/0000-0002-7600-066X>

Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuarı, Müzik Bölümü, Eskişehir/ TÜRKİYE

Nicolla Paganini'nin 24 Numaralı Kaprisi Üzerine Detaylı Bir İnceleme ve Çalışma Önerileri

A Detailed Research and Study Suggestions on Nicolla Paganini's Number 24 Caprice

ÖZET

Keman oldukça karmaşık bir çalım tekniğine sahiptir. Sağ ve sol elin birbirinden bağımsız ancak birbiriyle iş birliği halindeki hareketleri yoluyla farklı tınılara sahip sesler elde edilir. İki elin içerdiği çokça tekniğe hakim olabilmek için sistemli bir çalışma şarttır. Kemandan kaliteli ve nitelikli bir ses elde etmek, ise oldukça zordur. Bu nedenle keman eğitimi uzun ve zorlu bir süreçtir. Bu eğitimin sistematik ve amaca uygun bir biçimde ilerlemesi başarı için gereklidir. Yüzyıllardır kusursuz icra için yüzlerce besteci, pedagog ve icracı çalışmalar yapmıştır. Ülkeler kendi keman çalma ekollerini geliştirmişlerdir. Bu süreçteki en önemli kişilerden biri ise İtalyan besteci ve yorumcu Niccolo Paganini'dir. Niccolo Paganini, pek çok kaynağa göre keman tarihinin gelmiş geçmiş en önemli virtüöz bestecilerinden biridir. Yaşadığı dönemin çok üzerinde bir teknik kapasitesi olması nedeni ile kimi zaman keman icrası insan üstü ya da şeytani olarak nitelendirilmiştir. Yüzyıllardır besteleri ve tekniği ile müzisyenlere ilham olmuştur. Niccolo Paganini'den günümüzde kemancıların yararlanması için kapsamlı bir eser mirası kalmıştır ancak eserleri arasında yer alan ve 24 adet kaprisin bulunduğu metot en çok icra edilenlerin başında gelmektedir. 24 kapris adlı metot içerdiği sağ ve sol el teknikleri açısından keman repertuarının üst düzey eserlerinden biridir. Her bir kapris profesyonel keman eğitimi veren okullarda, keman yorumcularının eğitim hayatları boyunca icra ettikleri çalışmalar arasında yer alır. Bu kaprislerin her biri teknik ve müzikal olarak yorumculara katkı sağlamıştır. Kaprislerin ön inceleme yolu ile bilinçli çalışılması başarı oranını artıracaktır. Bu çalışmada Paganini 24 kapris adlı eserin içinde yer alan 24 numaralı kapris teknik ve müzikal olarak incelenmiştir. Teknik öğeler ön planda tutularak çalışma önerileri getirilmiştir. Bu önerilerin getirilmesindeki amaç, eser icrasının nasıl kusursuzlaşabileceği düşüncesidir. Çalışma, Paganini'nin 24 numaralı kaprisi ile sınırlandırılmıştır. Alan yazın taraması ile kapris üzerinde yapılan incelemelere sonucunda bulgular oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Niccolo Paganini, Paganini 24 numaralı kapris, Eser teknik analizi.

ABSTRACT

The violin has a very complex playing technique. Sounds with different timbres are obtained through the movements of the right and left hands, which are independent of each other but in cooperation with each other. In order to master the many techniques of both hands, systematic study is essential. It is very difficult to obtain a quality and qualified sound from the violin. Therefore, violin education is a long and challenging process. The systematic and purposeful progress of this education is essential for success. Hundreds of composers, pedagogues, and performers have worked for perfect performances for centuries. Countries have developed their own violin-playing schools. One of the most important people in this process is the Italian composer and performer Niccolo Paganini. According to many sources, Niccolo Paganini is one of the most important virtuoso composers in the history of the violin. His violin performance has sometimes been described as superhuman or demonic due to his technical capacity far above the period he lived in. He has inspired musicians with his compositions and technique for centuries. Niccolo Paganini left a comprehensive legacy of works for the benefit of violinists today, but the method of 24 caprices among his works is one of the most performed. The method of 24 caprices is one of the highest-level works of the violin repertoire in terms of right- and left-hand techniques. Each caprice is among the works performed by violin players in professional violin training schools during their education. Each of these caprices has contributed to the performers' technical and musical abilities. A conscious study of the caprices through preliminary examination will increase the success rate. In this study, the caprice numbered 24 in the work titled Paganini's 24 Caprices was analyzed technically and musically. Technical elements were prioritized, and study suggestions were made. The purpose of these suggestions is to give an idea of how the performance of the work can be perfected. The study was limited to Paganini's Caprice Number 24. The findings were formed as a result of the literature review and the analyses made on the caprice

Keywords: Niccolo Paganini, Paganini caprice number 24, Technical analysis of the workstration.

1. GİRİŞ

Müziğin bir ses yumağı olduğu ve amacın güzel ses çıkarmak olduğu düşünüldüğünde; çalgı icrasının başlangıç noktası ses çıkarabilmektir. Ses elde edebilmenin en önemli noktası olan sağ ve sol el, keman eğitiminin ilk yıllarından itibaren öğrencilerin üzerine çokça çalıştıkları bir konudur. Eğitimin ilk yıllarında amaç temiz ve kaliteli ses çıkarmaktır. Pek çok eğitimci bu dönemde legato ve detache yay tekniklerinin kullanılmasını benimser. Bu tekniklerin öğrenci tarafından akıcı duruma gelmesi ile farklı yay teknikleri kullanılır. Etüt, gam ve egzersizler çeşitli sağ ve sol kol tekniklerini çalışmak için önemli materyallerdir. Eğitimcilerin öğrencileri nasıl çalışması ve tekniğin ne olduğu konusunda doğru bilgilendirmesi gereklidir. İcra edilen teknik beceri hakkında gerekli bilgiye sahip olan ve nasıl çalışması gerektiğini bilen öğrenci başarılı icra konusunda büyük yol almıştır.

Farklı eğitim modelleri gelişmiştir ve bu yöntemler geçmişten günümüze farklı ekoller olarak benimsenmiştir. Ancak eğitim modelinde literatür genellikle ortak paydaştır. Kreutzer, Rode, Paganini, Mozart ve Bach bu ortak literatüre örnek gösterilebilir. Bu eserler, nitelikleri nedeni ile keman edebiyatının vazgeçilmezlerindedir. Bu çalışmada Paganini'nin en çok kullanılan yazılı kaynaklarından biri olan 24 Kapris kitabındaki 24 numaralı kapris incelenmiştir. Ayrıca araştırma Paganini 24 numaralı kaprisin sağ ve sol el tekniklerinin daha iyi kavranmasını ve bu teknikler ile ilgili literatüre katkı yapmayı amaç edinmiştir. Çalışmada verilen çalışma önerilerinin, 24 numaralı kaprisin icrasında yaşanan teknik sorunların aşılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Araştırmada yapılan literatür taramasında yeterince Türkçe kaynak olmaması bu araştırmanın yapılmasının ana nedenlerinden biridir. Araştırmanın literatüre katkısının bulunarak araştırmacılara yol gösterebilmesi önemsenmiştir. Bu tür araştırmaların sıkça yapılması dilimizdeki kaynak sıkıntısının aşılmasına olanak sağlayacaktır. Eğitimcilerin öğrencilerine küçük yaşlardan itibaren çaldıkları eserleri teknik yönden incelemeleri hususunda teşvik etmeleri öğrencilerin donanımlarının artmasına katkı sağlayacaktır. Eser incelemesini alışkanlık haline getirerek eserlerini bilinçli çalışmaya başlayan kemancılar ise icra kalitelerini artıracaklardır.

2. PAGANİNİ'NİN YAŞAMI

Niccolo Paganini, 27 Ekim 1782'de Cenova'da doğmuştur. Babası Antonio Paganini gemilerde hırdavatçılık yapan bir tüccardır ve ailenin maddi durumu oldukça kötüdür. Niccolo'nun babası mandolin çalarak ailenin geçimi sağlar. Paganini henüz üç yaşındayken, babasının mandolinlerinden, kendi boyuna uygun gördüğü birini eline aldığı anda, ilerde hayatının vazgeçilmez tutkusu olacak olan müzik hayatı böylece başlamıştır. Çok küçük yaşlarda babasının çalışmasını taklit etmeye çalışarak mandolinden çıkarttığı sesler onu görenleri şaşırtmıştır (Saydam, 1985). Paganini, mandolin eğitimi ile başlayan müzik hayatına yedi yaşında keman çalarak babasının öğretmenliğinde devam etmiştir.

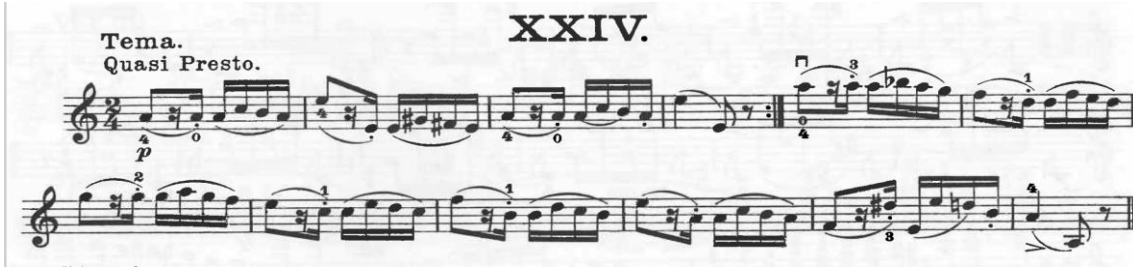
Paganini'nin ilk profesyonel keman öğretmenini tiyatro orkestrasının bir kemancısı olan Giovanni Servetto idi. Niccolo kısa bir zaman içinde, daha yaratıcı bir keman öğretmeninden ders almak için Cenova'nın önde gelen kemancılarından olan Giacomina Costa'yla çalışmalarına başlamıştır (Özkök, 2010). Eğitim hayatı boyunca öğretmenlerini etkilemeyi başarmıştır. Yüzlerce konser vermiştir. Saray orkestrasında çokça çalmış ve Avrupa'da geniş bir hayran kitlesi oluşmuştur. Aynı zamanda keman çalma sanatında romantik stilin ifade gücünü geliştiren Paganini, kendi buluşu olan tekniklerle güçlü, denetimli, tutkulu ve enerjik yorum anlayışının ilk büyük ustası olarak kabul edilmektedir (Say, 2005). Paganini, akort sistemini de kendine özgü bir şekilde yapmıştır. Kemanın tüm tellerini yarım ses tizleştirerek akort etmiştir (Ergönül, 2022). Paganini, Fransa'nın Nice kentinde gözlerini hayata yumana kadar keman çalmaya devam etmiştir.

3. PAGANİNİ 24 NUMARALI KAPRİS

Paganini 24 numaralı kapris bir tema üzerine yapılmış 11 tane varyasyon ve final bölümünden oluşmaktadır. Varyasyon: Çeşitleme, bir temanın değişikliklerle yinelenmesi (Zafer, 2005) olarak ifade edilebilir. 24 numaralı kapris Paganini'nin en ünlü eserlerinden biridir. Teması, üstüne en çok çeşitleme yapılmış tema olarak müzik tarihine geçmiştir. Brahms, Rahmaninov, Blacher, Lutoslawski, Şinitke, Ernst ve Rochberg gibi besteciler kendi çağlarına, kendi akımlarına göre Paganini temasını çeşitlemişlerdir (Eker ve Tabak, 2020). Aşağıda tema ve varyasyonlar ile ilgili ayrıntılı açıklama yapılmıştır:

3.1. Tema

Tema son derece sade bir müzik üslubunda yazılmıştır. Ritmik yapısını korumak, varyasyonların anlaşılması için önem arz eder. Teknik olarak kaprisin en kolay gibi görünen kısmı olmasına rağmen, müzik cümlelerinin güzel bir ton ve tını ile icra edilmesi gereklidir.

Şekil 1. Tema (URL-1)

3.2. Varyasyon 1

Varyasyon ilk bakışta kolay olarak görülen üçlemelerden ibarettir. Ayrıca üçlemelerin yanına sıkıştırılmış süslemeler ve bağlı uçan staccatolardan oluşmuştur. 1. çeşitleme, çalınırken çalınan hıza göre arşenin yeri ayarlanmalıdır: eğer hızlı çalınıyorsa telden ayrılmamaya özen göstererek arşenin uç kısmında çalmak doğru olacaktır, hızımız yavaş ise arşenin daha altına gelinir ve bilekten yapılan uçan staccato kullanılır (Gençer, 2007).

Şekil 2. Varyasyon 1 (URL-1)

3.3. Varyasyon 2

Bu varyasyondaki en büyük zorluk, tek yayda çok sayıda tel değişimi ile birden çok notayı çalabilmektir. Varyasyon aynı anda çok fazla tekniği barındırır. Tek yayda hızlı bir tempoda birden çok notayı temiz ve güzel çalmak oldukça zor bir yöntemdir. Prensip olarak öncelikle bağımsız ayrı ayrı yaylar ile varyasyon çalınmalıdır. Orijinal yay ile çalışmaya başlamadan önce 2-4-8 bağlı olarak çalmak varyasyonun daha iyi kavranmasını sağlayacaktır. Sol elde artikülasyon oldukça önemlidir. Yazılı aksanları belirgin yapmak müziğin akışı için oldukça önemlidir. Varyasyonun hızlandırılması için orijinal bağlarla ritimli çalışmak fayda sağlayacaktır.

Şekil 3. Varyasyon 2 (URL-1)

3.4. Varyasyon 3

Varyasyon oktav aralıklardan oluşan çift seslerden ibarettir. Varyasyonu öncelikle (çift ses basarak) tek ses olarak temiz çalmak hedeflenmelidir. Varyasyondaki sol ve re tellerinde yüksek pozisyonlara çıkan oktav aralıkların, aralarındaki mesafe geçişlerine alışmak önemlidir. İlgili iki ses arasındaki mesafe ve aralık kavranmalıdır. Bu çalışmalar ile varyasyon daha akıcı ve temiz olacaktır.

Çift ses çalışması yapmak, keman icracılarının günlük çalışma programlarında var olmaktadır. Genellikle keman icracıları çalışmalarına gam ile başlar ve gamların çift sesli varyasyonları ile çalışmalarına devam ederler. Bu onları çift sesli pasajları icra etmek için zinde tutar. Bu nedenle böyle zor eserlerde zinde olmayan icracılar zorluk yaşar hatta icra edemez.

Şekil 4. Varyasyon 3 (URL-1)

3.5. Varyasyon 4

Kromatik ardışık seslerden oluşan varyasyon icrası, notaların bitişik olması sebebi ile oldukça zordur. Yavaş ve ritimli çalışmak yararlı olacaktır. Ancak öncelikle kromatik gam çalışmak varyasyonun icrasını kolaylaştıracaktır. Hızlı yapısı nedeni ile sağ elde yay ekonomisine dikkat edilmelidir.

Şekil 5. Varyasyon 4 (URL-1)

3.6. Varyasyon 5

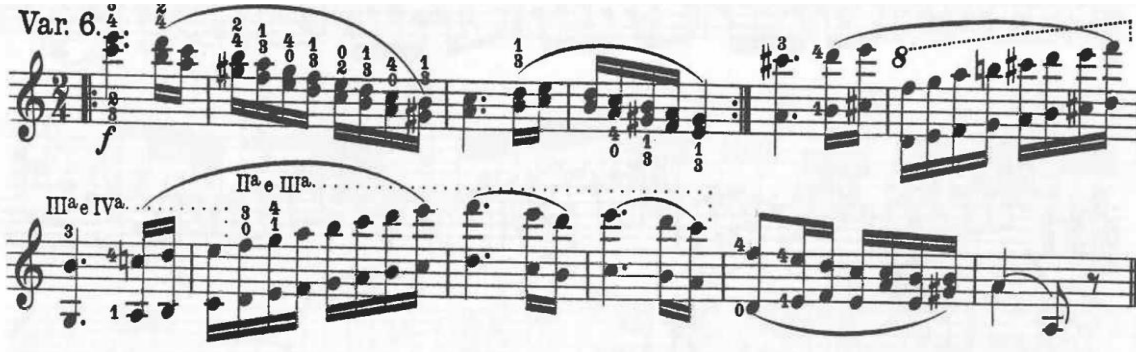
Varyasyonda oktav sesler tek ses olarak birbirlerini takip eder ancak sesler birlikte basılmalıdır. Parmak basma organizasyonu iyi kavranmalı, oktav aralıklar çift ses gibi düşünülmelidir. Parmak aralıkları arasındaki mesafe kontrollü bir şekilde geçilmelidir ve yay geçişleri yuvarlak olmalıdır. Yazılan aksanların dışında aksan yapılmamalıdır. Aksi takdirde müzikal yapı doğru icra edilemez.

Şekil 6. Varyasyon 5 (URL-1)

3.7. Varyasyon 6

Varyasyonun ilk kısmı üçlü çift ses aralıklardan oluşur. İkinci kısım ise onlu aralıklardan oluşmaktadır. İlk kısım bir gam edasında başlar. Ancak hızlı temposu nedeni ile tek bir yayda 10'a yakın notanın icrası için yay ekonomisine dikkat edilmelidir. Üçlü aralıklarda parmakların dik olması ve birlikte hareket etmesi icrayı kolaylaştıracaktır. Onlu aralıkların olduğu ikinci kısımda ise baş parmağın bir ve dördüncü parmakların orta noktasına konumlanması gereklidir. Çünkü aralık nedeni ile mesafe çok büyüktür bu nedenle birinci parmağa baş parmak yakın olursa aralık icrası zorlaşır. Temiz bir varyasyon için yavaş ve aralık odaklı çalışılmalıdır.

Şekil 7. Varyasyon 6 (URL-1)

3.8. Varyasyon 7

Soru cevaptan oluşan bir varyasyondur. Bu varyasyonda parmak numaraları açısından 16'lıklarda ya dördüncü parmağa yüklenilir ya da çok fazla pozisyon geçişi yapılır. Dörtlük notalarda gelen aksanların iyi belirtilmesi çeşitlenimin karakteri açısından önemlidir (Gençer, 2007). Varyasyondaki büyük nota atlamalarının geçiş mesafesi sol el tarafından iyi kavranmalıdır.

Şekil 8. Varyasyon 7 (URL-1)

3.9. Varyasyon 8

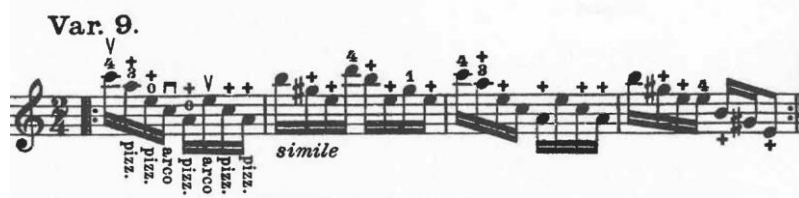
Genel olarak üç sesli akorlardan oluşan bir varyasyondur. Tamamen çekerek yay kullanımı ile de çalınabilir. Önemli olan seslerin içinde temayı oluşturan yapının anlaşılır olmasıdır. Bu nedenle üç ses aynı anda çalınırken tema göz önüne alınmalıdır. Sol el parmakları aynı anda basmalı ve akorlar kırılmadan çalınmalıdır. İki akor arasında parmak geçiş organizasyonu iyi düşünülerek çalışılmalıdır.

Şekil 9. Varyasyon 8 (URL-1)

3.10. Varyasyon 9

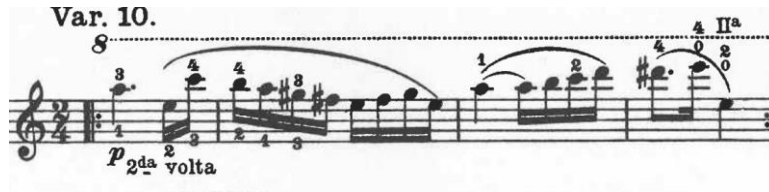
Bu varyasyon tamamen sol el pizzicato tekniği ile yazılmıştır. Pizzicato Paganini'nin yaşadığı döneme kadar sağ elin teli çekmesi ile uygulanan bir tekniktir. Ancak Paganini sol elin hem basması hem de teli çekmesi sonucunda sol el pizzicato tekniğini geliştirmiştir. Keman icrasında sol el pizzicatosu, pek çok yorumcunun zorlandığı bir tekniktir. Bu varyasyonda art arda çokça pizzicato vardır. Pizzicatoryu yapacak parmağın teli kavrayarak yukarı çekmesi sol el parmaklarının sıklıkla yapmadığı bir durumdur. Bu nedenle parmakları güçlendirmek için tek ses üzerinde gam çalışması yapmak varyasyonun icrasında ve tekniğin kolay yapılmasında yardımcı olacaktır.

Şekil 10. Varyasyon 9 (URL-1)

3.11. Varyasyon 10

Tiz yapısı nedeni ile temiz icranın zor olduğu varyasyonda, ekonomik yay kullanımı önemlidir. Aynı zamanda piyano nüansında olan varyasyonda ses kalitesini koruyarak akıcı çalabilmek için çeşitli yay bağları ile çalışmak faydalı olacaktır. Sol el parmakları tele en yakın pozisyonda olmalı ve parmak artikülasyonunda ise küçük hareketler ile yapılmalıdır.

Şekil 11. Varyasyon 10 (URL-1)

3.12. Varyasyon 11

Bu sonuncu varyasyon iki sesli aralıklar ve tek sesli birinci pozisyondan yüksek pozisyonlara kadar devam eden arpejlerden meydana gelir. Üçlü çift ses icrasında sol el, üçüncü parmak dik basacak şekilde yerleştirilmeli ve parmaklar yuvarlak ve dik basmalıdır. Tel değiştirme ve pozisyon geçişlerde sol elde basılacak parmaklar aynı anda hareket etmeli ve sağ elin hareketinden hemen önce hazır olmalıdır (Dalgaç, 2017). İki elin koordinasyonu oldukça önemlidir. Sağ elde tele bitişik staccato tekniğinde yazılan pasajlarda bilek kullanmak icrayı kolaylaştırır.

Şekil 12. Varyasyon 11 (URL-1)

3.13. Finale

Paganini'nin finalleri hep görkemli olmuştur. Paganini yazım tekniği olarak çokça nota, akıcı ifade ve heyecanı benimsemiştir. Elbette böyle bir eseri icra etmek çok zordur. Yavaş, ritimli bağırsız yapılan çalışmalar yarar sağlayacaktır. Sağ elde tel değişimlerini bağırsız duyurabilmek için bilek kullanılmalıdır. Staccato notalarda, pasajın keskinlik kazanabilmesi için de sağ elde bilek kullanmak gereklidir.

Şekil 2. Finale (URL-1)

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Yüzyıllar içinde şekillenen keman teknikleri en güzel sese ulaşabilme çabasının bir sonucu olarak çeşitlenmiştir ve bu teknikleri mükemmel icra etme duygusu, virtüöz ifadesi ile nitelendirilmiştir. Böylece çalgısında teknik ve müzikal olarak etkileyici performans gösteren kişiler virtüöz olarak adlandırılmışlardır. Keman tarihinde bu kavram ile en çok nitelendirilen kişi Paganini'dir. Onun kusursuz icrası yaşadığı dönemde adeta şeytani bulunmuştur. Bu nitelendirme o dönemdeki teknik bilgiye kıyasla keman da imkansız icra etmesinden kaynaklanır. Kendi kusursuz icrasının yanında zorlayıcı besteler yaparak günümüzde keman edebiyatının en önemli bestecilerinden biri olmuştur. Eserleri içinde en çok kullanılan ise Paganini 24 kapristir. Paganini'nin solo 24 kapristen oluşan bu kitabı keman tekniğinin en üst seviyesi olarak nitelendirilebilir. Zorlayıcı tekniklerin icrası için yorumcunun teknik olarak belli bir noktada olması gereklidir. Aksi takdirde icra konusunda sıkıntı yaşanabilir. Farkındalığın öğrencilik hayatının erken evresinde olması bilinçli çalışmayı sağlayacaktır. Öğrencinin teknik becerilerde yanlış hareket ve tutuşa sahip olmadan doğru bir teknikle eğitime başlaması ise öğrencinin gelişimini olumlu yönde etkiler.

Bu araştırmaya konu olan Paganini 24 numaralı kapris adeta bütün kaprislerin finaliymiş gibi müzikal bir üslupla yazılmış aynı zamanda zorlayıcı teknikler barındırmaktadır. Bu yapıyı nedeniyle solo kemancıların bis olarak çokça tercih ettikleri bir eserdir. Paganini 24 numaralı kapriste bir tema üzerine 11 varyasyon ve final kısmı bulunmaktadır.

Teknik çalışmalar yorumcuya "hızlı ve kaliteli çalma" kazanımlarını sağlar. Paganini'nin eserleri elbette yorumcuyu geliştirir ancak belli bir teknik seviyede olmayan kemancıların çalması çok zordur. Bu nedenle kendini teknik olarak tamamlayan ya da tamamlamak isteyen yorumcuların icra ettikleri bu kapris detaylı bir biçimde analiz edilerek çalışılmalıdır. Ayrıca araştırmada verilen çalışma önerilerinin keman icrasında sağ ve sol eldeki teknik sorunların aşılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Keman eğitimi yüzyıllardır farklı toplumlarda farklı bakış açılarıyla süre gelse de teknik anlamda kusursuz çalış bu eğitimin ana hedefi olmuştur. Kusursuz icranın Paganini ile hayat bulduğunu söylemek doğru olacaktır.

Paganini kaprisler çalgı tekniğini ustalık seviyesinde icra etmek için yazılmıştır. İçerdiği teknik ve müzikal unsurlar bunun ana nedenidir. Bu araştırmada, Paganini 24 numaralı kaprisin incelenmesi ile zorluk içeren çeşitli tekniklerin daha iyi çalınması amaçla bu önem doğrultusunda önerilere yer verilmiştir. İncelenen her bir varyasyon için çalışma önerisinde bulunulmuştur. Kapriste çokça sağ el ve sol el tekniği müzikal bir üslupla kullanılmıştır. Bu nedenle yorumcular 24 numaralı kapriste meslek hayatları boyunca teknik çalışmalarında yer verebilir aynı zamanda da müzikal yapısı nedeniyle konserlerinde de kullanabilirler. Paganini'nin eserlerini yüksek bir standartta icra edebilmek için disiplinli bir çalışma sistemi gereklidir. Öğrencilikten, profesyonel hayata kadar Paganini 24 Kaprisin başucu kitabı olarak kullanması kemancılara büyük katkı sağlar.

KAYNAKÇA

- Dalgaç, S. C. (2017). *H.W. Ernst: Keman Repertuarında Unutulan Virtuöz*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Güzel Sanatlar Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi.
- Eker, B. ve Tabak, A. (2020). Keman ve Klasik Gitar İcra Tekniğinin Kesişimi: Paganini ve Sonata Concertata Eserinin Teknik Analizi. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 17, 48-62.
- Ergönül, G. (2022). Romantizmde Teknik Bireycilik: Paganini. *İdil Dergisi*, 94, 909-918.
- Gençer, C. (2007). *Niccolo Paganini'nin Hayatı ve 24 Kaprisin Detaylı İncelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi.
- Özkök D. (2010). *Niccolo Paganini'nin Müziği ve Keman Eserleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Say, A. (2005). *Müzik Ansiklopedisi*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Saydam, A. (1985). *Dünyaca Ünlü Müzisyenler De Çocuktuktu*. Doğu Matbaacılık.
- Zafer, A. H. (2005). *Niccolo Paganini'nin Keman Eserlerinin İncelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya Üniversitesi.
- URL-1: [https://imslp.org/wiki/24_Caprices_for_Solo_Violin,_Op.1_\(Paganini,_Niccol%C3%B2\)](https://imslp.org/wiki/24_Caprices_for_Solo_Violin,_Op.1_(Paganini,_Niccol%C3%B2))
(Erişim: 30.06.2023)